

PROJECT DUINBOEREN & DADEN in 2^e fase

Fosfaatproblematiek vergt integrale aanpak op bedrijfsniveau maar ook van overheden

Op bedrijfsniveau is het duidelijk dat de fosfaatproblematiek ingrijpt op alle onderdelen van het bedrijf. Oplossingen op bedrijfsniveau worden dan ook gezocht op bodem, gewas, koe en mest niveau. In deze nieuwsbrief staat onder andere de koe centraal. Daarnaast is het duidelijk dat er pas grote stappen in de oplossing van het fosfaatprobleem kunnen worden gemaakt als behandelde dierlijke mest met een juiste N/P-verhouding kan worden gebruikt als kunstmestachtige. Dit vergt creatief en intergraal denken van overheden. In deze nieuwsbrief een pleidooi van Ton van Korven van de ZLTO hiervoor.

Inhoud

- Peter Brouwer van de ZLTO
- Oplossing fosfaatproblematiek
- Portret Mts. Muskens
- Demo's en themagroepen 2008
- INFO & Colofon

Excursie naar de Kempen

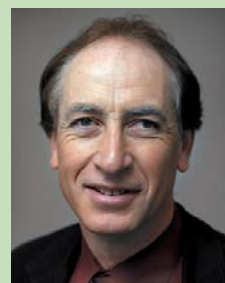
In april hebben we met de deelnemers van het project een bezoek gebracht aan het Hof van Postel en de Hooibeekhoeve net over de grens bij Geel. De Hooibeekhoeve is het praktijk- en voorlichtingscentrum voor de melkveehouderij in de provincie Antwerpen. Daarnaast wordt het onderzoek naar Voedergewassen gecoördineerd. Niet verwonderlijk maar veel vragen over voedergewassen sloten aan bij de vragen waaraan we in het project werken. Een bezoek waard. Zie www.hooibeekhoeve.be en www.lcvvzw.be.

Peter Brouwers van ZLTO Duurzame mineralenkringlopen

Als boeren zijn we de belangrijkste beheerders van het landelijk gebied. Dat schept verplichtingen maar biedt ook kansen. Verplichtingen in de zin dat het bodemgebruik duurzaam moet zijn. Een randvoorwaarde voor de agrarische productie. Er zijn er nog een heel stel meer te noemen maar ik beperk me tot deze niet onbelangrijke. Want er kan volgens mij niemand op tegen zijn dat de bodem ook voor onze bedrijfsopvolgers een dusdanige kwaliteit heeft dat daar in de toekomst ook goed op geboerd kan worden.

Onze bodems zijn wel zeer gevarieerd in samenstelling, de grond hier in Rijkevoort is totaal anders dan rond Den Bosch. Kijk maar eens naar het bemestingsverleden.

Daar past mijns inziens geen algemene norm voor bijvoorbeeld fosfaat en stikstof. Je moet rekening kunnen houden met gewasopbrengsten en daarmee met onttrekking, organische stof, bodemvoorraad etc. etc.

Peter Brouwers, portf.houder milieu ZLTO

Om tot duurzame kringlopen te komen is inzicht nodig hoe zo iets uitpakt op bedrijfsniveau. Daarom ondersteunt de ZLTO projecten als *Duinboeren & Daden* om dat inzicht te vergroten, kennis op te bouwen en vandaaruit het toekomstige mineralenbeleid vorm te geven op een wijze die ons past. Dat zie ik als een grote uitdaging en als kans om die belangrijke beheerder te blijven.

Mineralen

OPLOSSING FOSFAATPROBLEMATIEK

vraagt creativiteit, ook van overheden

Evenwichtsbemesting leidt tot economische grenzen

De overheid zet in op fosfaatevenwichtsbemesting in 2015. Voor de komende jaren betekent dit dat de fosfaatgebruiksnormen aangescherpt en eventueel gedifferentieerd gaan worden naar fosfaattoestand op gebiedsniveau en/of perceelsniveau. Voor de bemesting en mestafzet heeft dit de nodige consequenties. In onder andere het project *Duinboeren & Daden*, maar ook in diverse andere mineralen- en bodemprojecten wordt aangetoond dat op bedrijfsniveau en gebiedsniveau nog diverse (effect)gerichte maatregelen mogelijk zijn om de fosfaatverliezen te verminderen en met minder fosfaatinput uit de voeten te kunnen. Echter de praktijk loopt hier tegen haar grenzen aan. Vooral economische grenzen, voor een belangrijk deel veroorzaakt door de mestdruk. Immers zolang de mestafzetkosten hoog zijn en er geen oplossing is voor het wegwerken van het mestoverschot (lees fosfaatprop), blijft het economisch interessanter om de fosfaatgebruiksruimte op bedrijfsniveau maximaal in te vullen met dierlijke mest ook al is dit niet altijd bemestingstechnisch noodzakelijk.

Naast voerspoor inzetten op mestverwerking

De ZLTO zet daarin naast o.a. veevoederspoor hoog in op mestverwerking om een oplossing te creëren voor het wegwerken van het fosfaatoverschot. Met mestverwerking zijn immers producten te maken waar de markt behoefte aan heeft nl. meststoffen op maat. Door aanscherping mestwetgeving en stijging kunstmestkosten wordt de behoefte naar meststoffen op maat alleen maar groter. Met de Nieuwe Generatie Meststoffen (NGM, "kunstmestachtige" meststoffen uit dierlijke mest) maar ook dierlijke mest met de juiste N/P verhouding is dit mogelijk. In de mestoverschotgebieden is immers vaak een overschot aan fosfaat. Door hier

dierlijke mest te kunnen inzetten met een juiste N/P verhouding of juist alleen fosfaatarme concentraten als NGM en het afvoeren van een dikke fosfaatrijke fractie uit het gebied ontstaat een ontlasting van de fosfaatdruk. Dit resulteert erin dat op gebiedsniveau de fosfaatdoelstellingen wel in beeld kunnen gaan komen met (effectgerichte) maatregelen op bedrijf- en/of gebiedsniveau. Echter dit vraagt creativiteit in denken en doen van de verantwoordelijke overheden zowel op nationaal als Europees niveau. Denk hierbij aan de invulling van de Kaderrichtlijn Water maar belangrijker nog het creëren van beleidsruimte binnen de Nitraatrichtlijn. De ZLTO zet dan ook erg actief in op mestverwerking en een ruimere derogatie voor dierlijke mestproducten met de juiste N/P verhouding. Dit betekent wel dat we ook de ruimte moeten krijgen om aan te tonen dat mestverwerking wezenlijk een belangrijke rol kan spelen om tot een verdere verduurzaming van de sector te komen.

Integrale oplossingen gezocht

Naast sluiten mineralenkringlopen zijn ook verbetering waterkwaliteit, energie en klimaat belangrijke thema's die met mestverwerking opgepakt kunnen worden. Hiervoor hebben we experimenteerruimte van de overheid nodig. Hiermee bedoelen we ruimte om binnen de gestelde gebruiksnormen producten uit dierlijke mest maximaal in te zetten zonder belemmeringen vanuit de nitraatrichtlijn. Helaas zien wij samen met praktijk de oplossingsrichting, maar ontbreekt het nog aan voldoende creativiteit vanuit de overheden om dit spoor actief met ons te bewandelen. We hopen dat we met het toekennen van experimenteerruimte voor mestverwerkinginitiatieven kunnen aantonen dat met optimaal management en de inzet van de juiste technieken het fosfaatprobleem voor een belangrijk deel te tackelen is.

Dit vereist creatief en integraal denken van de verantwoordelijke overheden. De praktijk zal vervolgens aantonen dat het kan.

Ton van Korven van de ZLTO

Naast voerspoor moet er ingezet worden op mestverwerking.

Melk @ Mineralen

PORTRET

Naam:

André (55) en Martijn (23) Muskens

Woonplaats:

Drunen (gem. Heusden)

Bedrijf:

90 melkkoeien en 60 stuks jongvee

Melkquotum: 775.000 kg

30 ha grasland

12 ha maïsland

14 ha natuurland van Natuurmonumenten

Grondgebonden blijven

Sinds jaren is André een actieve deelnemer aan projecten van de Duinboeren. Nu sinds enkele jaren zijn zijn zoon Martijn ook in de maatschap is gekomen wordt er in meerdere studiegroepen actief meegedaan aan verschillende projectactiviteiten. Het Project *Duinboeren & Daden* biedt beide ondernemers interessante informatie om de bedrijfsvoering aan te scherpen en met nieuwe inzichten verder uit te bouwen. Met name de praktische samenwerking met het Louis Bolk Instituut wordt als erg nuttig ervaren.

Grasklaver

Al vrij snel is door deelname aan projecten bij de Duinboeren grasklaver geïntroduceerd in de bedrijfsvoering. Inmiddels heeft grasklaver zijn vaste waarde op het bedrijf bewezen. Dat neemt niet weg dat het managen van de klaver volgens André nog wel eens voor wat hoofdbrekens zorgt. In het voorjaar te weinig klaver en in het najaar

te veel. Dat is ook de reden dat niet al het grasland met grasklaver wordt ingezaaid. Maar de wetenschap dat met klaver het gebruik van kunstmest aanzienlijk omlaag kan en de opbrengst van eiwit van eigen grond toeneemt, maakt klaver toch erg interessant op ons bedrijf aldus Martijn.

Omdat we meedoen aan derogatie is het grasaandeel in het rantsoen het laatste jaar toegenomen. Bij *Duinboeren & Daden* zijn we in de studiegroep bezig geweest met het 'Meer melken uit Gras'. Om deze doelstelling te kunnen realiseren hebben we door de bouw van extra sleufsilos de mogelijkheid gecreëerd om meerder kuilen gelijktijdig te kunnen voeren. Tot dusver bevalt deze extra sturingsmogelijkheid prima, aldus Martijn.

Kavelruil

De afgelopen jaren hebben we in de regio mee kunnen doen met een grote vrijwillige kavelruil Vlijmens Ven. Met deze kavelruil hebben we onze huiskavel kunnen vergroten van 22 naar 35 ha verteld André. Door deze ruime huiskavel kunnen we onze melkkoeien prima beweiden. Dit blijven we in de toekomst ook zeker doen. Tevens geeft de ruime huiskavel ons meer mogelijkheden voor vruchtwisseling. In het voorjaar (maart) kunnen we de graszode scheuren om vervolgens snijmaïs in te zaaien. Door deze vruchtwisseling kunnen we ook toe met minder drijfmest op maïsland (ongeveer 30 m³ per ha). Nitraatmetingen in onder andere het PANFA project hebben uitgewezen dat het scheuren van grasland in het najaar absoluut niet kan. De uitspoeling van

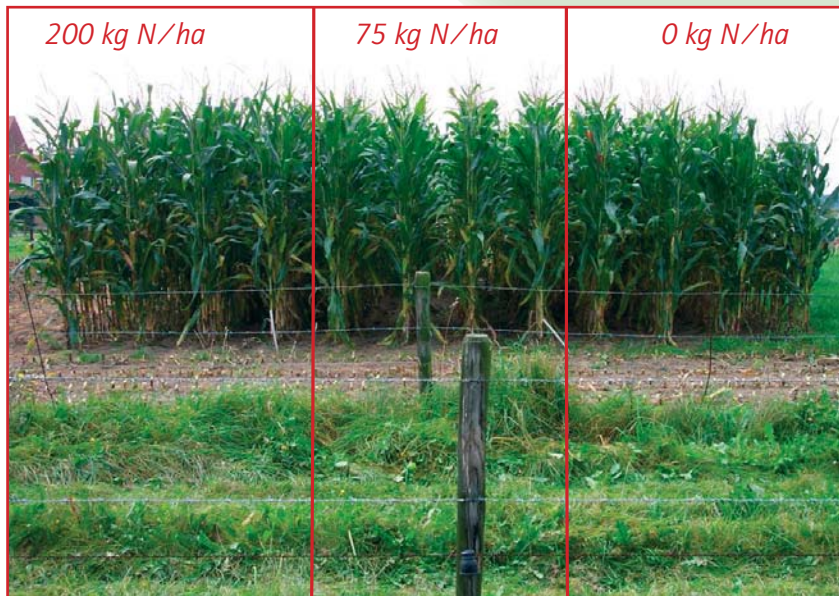
stikstof is dan onverantwoord hoog en geeft veel te veel verlies. Wij streven naar het inzaaien van grasland in het najaar en proberen onze mest zo efficiënt mogelijk in te zetten.

Natuurgrond

Ondanks dat we door de kavelruil onze eigen grond al veel efficiënter benutten dan voorheen, blijven we streven naar een grotere grondgebondenheid. Het valt echter met de stijgende grondprijzen niet mee om aan extra grond te komen. Hierdoor komt ook samenwerken met akkerbouwers in de regio weer in beeld. Daarnaast is het belangrijk om te kijken op welke wijze we natuurgronden van o.a. Natuurmonumenten efficiënter kunnen inzetten voor de melkveehouderij in de regio. Met het huidige beleid van natuurorganisaties kunnen melkveehouders na enkele jaren niks meer met natuurgronden. In het project zijn we daarom ook gestart met een verschrallingsproef. Met deze proef wordt gekeken hoe de overmaat aan fosfaat kan worden afgevoerd met behoud van voederkwaliteit van de grasklaver. Ja ook daar wordt nu gebruik gemaakt van grasklaver, zegt André Muskens enthousiast. Als we op natuurgronden ook met grasklaver kwalitatief goed voer kunnen winnen, blijft het interessant om natuurgrond te pachten. Tevens leveren we dan een bijdrage aan natuurbeheer in de regio.

Dunne Fractie

Ook het inzetten van dunne fractie blijft een belangrijk issue om te komen tot een verantwoorde mestafzet. Het nu zaak om te zorgen dat dunne fractie aangemerkt kan worden als kunstmest vervanger. Ervaringen die we in het verleden met dunne fractie uit varkensmest hebben opgedaan waren erg positief. De huidige regelgeving laat echter de benutting ervan niet toe, waardoor er meer dan gewenst naar de kunstmestzak gegrepen dient te worden.

Na grasklaver hoeft snijmaïs in het eerste jaar na scheuren geen stikstofbemesting.

Demo's *en themagroepen* in het seizoen 2008

De koe centraal

Om de mineralenkringloop zo efficiënt mogelijk te laten lopen en via het voerspoor zo min mogelijk fosfaat binnen te halen moet alles optimaal functioneren. Zo ook de koe. Afgelopen winter stond de koe centraal. In een themabijeenkomst is de mineralenvoorziening van de koe besproken. Daarnaast is er een cursus 'Koe kijken' georganiseerd en wordt er in de themagroep fokkerij gezocht naar de Duinboeren koe.

Is er een Duinboeren koe?

De vraag is of er een specifiek koetype kan worden geselecteerd die geschikt is voor de specifieke omstandigheden op droog zand zoals bij de Duinboeren. Hiervoor zijn verschillende wegen mogelijk: (1) selectie van stieren uit het bestaande aanbod, (2) kruisen van verschillende rassen en (3) het fokken met stieren uit de eigen veestapel. Elke veehouder heeft hierover een eigen mening en mogelijkheden welke kunnen worden ondersteund vanuit het project. Deze ondersteuning bestaat vooral uit kennis aanleveren en uitwisselen waarmee individuele ondernemers hun keuzes kunnen maken. Onderdeel hiervan zijn themabijeenkomsten en excursies naar bedrijven die kruisen of een specifiek koetype weten te fokken.

Is de Duinboeren koe rood of zwart?

Koe kijken

Begin dit jaar heeft de cursus 'Koe kijken' plaatsgevonden, met als centrale vraag: Waar kijk je naar als je de gezondheid van je veestapel wilt beoordelen? Acht Duinboeren hebben samen met een onderzoeker en steeds twee of drie collega-veehouders, aan de hand van een checklijst de melkkoeien en de huisvesting bij elkaar beoordeeld. Zo is er gekeken naar de hoeveelheid huidbeschadigingen en op de meeste bedrijven waren deze acceptabel. Opvallend was dat bij twee bedrijven er helemaal geen kniebeschadigingen voorkwamen. Beide bedrijven werkten geheel of gedeeltelijk met koematrassen. Met de cursus is een eerste stap gezet in het inzichtelijk maken van knelpunten in huisvesting en management en de mogelijke gevolgen hiervan in termen van stress en ongemak voor de koeien. Een volgende stap die gemaakt kan worden is zowel op koppel als op individueel dier-niveau kijken naar gezondheidsproblemen en medicijngebruik. Aandachtsgebieden hierbij zijn mastitis, klauw- en pootproblemen en voeding.

Demo's en themagroepen in het seizoen 2008

Opschalen van direct zaaien van maïs

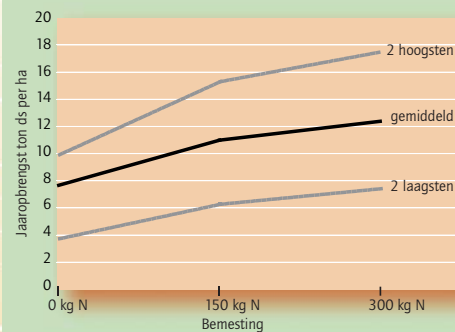
Na een aantal succesvolle, experimentele jaren bij melkveehouder Paul Hazenberg in De Moer lijkt de methode van de directe zaai (maïs zaaien zonder te ploegen) rijp voor de praktijk. In het gebied van de Duinboeren zijn dit voorjaar een dikke 10 hectare maïs ingezaaid met de directzaaicombinatie De Hunter van loonbedrijf De Hoop (Wierden, Ov.). De grond varieerde van hoge, droge zandgrond tot natte leem en de voorvrucht bestond uit een oude graszode of een grasgroenbemester. Overal is het zaaien zonder problemen verlopen, nu is het afwachten of de opbrengsten net als de afgelopen paar jaar gelijk opgaan met die van traditioneel gezaaide maïs. Nieuw zijn dit jaar de ervaringen met zaaien in een groenbemester met een mogelijk bijkomend voordeel van direct zaaien dat de maïsbespuiting achterwege gelaten kan worden.

Direct zaaien van maïs.

Rondje mineralenprojecten Nederland

In verschillende projecten wordt gewerkt aan maatregelen voor melkveebedrijven om met de huidige wetgeving een win-win te creëren voor milieu en economie op de bedrijven. In deze nieuwsbrief aandacht voor het project *Zorg voor Zand*. In dit landelijk project gefinancierd door het Productschap Zuivel is gewerkt aan de beoordeling van bodemkwaliteit en maatregelen voor verbetering van de bodemkwaliteit op individuele percelen maar ook door een meer strategische inzet van bemesting op die percelen waar het meer rendement geeft. Meer hierover in de brochure *Van schraal naar rijk zand* te downloaden of te bestellen via www.louisebolk.nl onder nummer LV69.

Variatie van grasproductie gemeten op 20 zandpercelen bij de bemestingsniveaus 0, 150 en 300 kg N per ha. De twee laagst producerende percelen halen met 300 kg N per ha nog niet de opbrengst van het gemiddelde van de 20 percelen bij 0 kg N per ha. De twee hoogst producerende percelen reageren beter op bemesting dan de andere percelen.

Info & Colofon

NIEUWSBRIEF MELK & MINERALEN NR 7

JULI 2008, OPLAGE 3400

Deze nieuwsbrief wordt uitgegeven in het kader van het project *Duinboeren & Daden*, uitgevoerd door het Overlegplatform Duinboeren en het Louis Bolk Instituut, gefinancierd door de SGB-regeling, betrokken veehouders, SVUW-regeling van de provincie Noord-Brabant, LIB-fonds, Waterschap Dommel, Overlegplatform Duinboeren, Waterschap Aa en Maas en de Rabobank. In dit vier jarig project wordt de fosfaatkringloop op melkveebedrijven in het gebied rond de Loonse en Drunense Duinen geoptimaliseerd.

Voor vragen, reacties of informatie kunt u bellen of mailen naar:

Emiel Anssems (0411 643639), duinboeren@hetnet.nl

Nick van Eekeren (0343 523862 of 06 20132133)

n.vaneekeren@louisebolk.nl

Redactie: Nick van Eekeren, Emiel Anssems, Ton van Korven (ZLTO)

Ontwerp: Fingerprint, Zieghagen DE, i.s.m. Turquoise Ontwerp, Zeist

Foto's: Duinboeren en Louis Bolk Instituut

LOUIS BOLK
INSTITUUT

Overlegplatform Duinboeren